

Storja tal-ġbir għall-Knisja u devozzjonijiet oħra

Guido Lanfranco

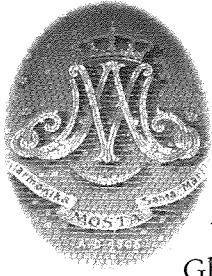
■ Sa mill-bidu ta' l-iżvilupp tal-knisja f'Malta, bħalma kien isir bnadi oħra, il-fidili dahlilhom l-obbligu li jagħtu xi haġa għall-manteniment u l-bżonnijiet tar-religjużi, patrijiet u l-knisja biex jassiguraw li jkollhom min jaqdihom fil-bżonnijiet tar-ruh. Nistghu nqisu dan bħala għamla ta' taxxa għall-bżonnijiet spiritwali bħalma jsir illum mill-gvernijiet għal dawk temporali. Imma minbarra kontribuzzjonijiet obligatorji beda jkun hemm bosta benefatturi li jagħmlu legati u donazzjonijiet bil-fehma li dawn iservu għall-ruhhom wara mewthom. Kienu x'kienu l-flus jew oġġetti li jissarfu fi flus qatt ma servew għal dejjem u sikwit kien hemm bżonn ta' aktar fondi, għalhekk il-kappillani, qassisin fratellanzi u oħrajn, biex ikomplu jmessu u jlahhqu ma' l-ispejjeż żviluppaw diversi metodi ta' ġbir.

Għas-servizzi parrokkjali

■ Dokumenti antiki ta' żmien l-Ordni ta' San Gwann u oħrajn aktar qribna fiż-żmien kollha juru li l-flus kienu jiġbruhom mill-magħmudijiet, żwiġijiet, self lil xi nies, vjatzku, xemgħa, żejt u saħansitra minn fuq il-galeri ta' l-Ordni. Fl-Isla kienet issir ġabra għall-festa tal-Bambina, imsejha "ġabra taż-żejt" għax fl-imghoddi, qabel l-elettriku, dan kien jintuża hafna. Il-fratellanzi tas-Sagrament, bħal dik tal-Belt, kienu jiġbru fil-knisja, tul ir-randan u fit-toroq fil-kumplament tas-sena għall-vjatzku tal-morda foqra. F'Hal Qormi kienet issir ġabra kull hmistax waqt il-quddies u l-flus kienu jmorru għall-foqra tal-post. Meta dahlu s-siġġijiet tas-soghda dawn normalment ma kinux tal-knisja, imma tas-sagrigan, għalhekk, wara li l-qassis jew patri johroġ jiġbor fil-plattin għall-bżonnijiet tal-knisja, wara ftit kien johroġ is-sagrigan bil-kopp biex jiġbor xi sitt habbiet għall-użu tas-siġġu. Meta kienu jaslu l-eżercizzi, li għalihom kienu jmorru bosta nies, is-sagrigan kien jiġbor is-siġġijiet kollha turrin wara l-bieb, biex min jidhol u jagħtih sold jiehu siġġu, jekk le jibqa' b'xejn. Għall-ġbir tal-flus tas-siġġijiet f'din l-okkażjoni s-sagrigan ma kellux wisq ċerimonji, għax kien jilqa' idu u jdahhal il-flus fil-but; xi kultant kont issib xi wiehed li ma' qaddu jkollu but tal-ġilda marbut b'cinturin, biex jibqa' jdejh hielsa, bħalma kienu jagħmlu bosta bejjiegħa. Imma sa mis-seklu sbatax dahlet id-drawwa li jiġbor bil-kopp.

Prodotti minflok flus

■ Kienu jiġbru hafna prodotti minflok flus, għax ibieghuhom. Bħala eżempju, l-Agostinjani t'Għawdex kienu jiġbru maħlut u qoton għall-festa tal-Madonna fil-knisja, il-Frangiskani ta' Għajnsielem kienu jiġbru bajd, frott, hxejjex, inbid u ġbejniet, minbarra xi flus mill-knisja, li kienu jmorru għat-trasport bil-karrozzin u bid-dghajjes, għad-dqiq tal-hobż, pitrolju, kċina u laham, (kif ukoll għal xi sigarru u niskata!). Darba xtraw tliet barrin b'ghoxrin lira u qalghu fuqhom disa' liri. Fis-snin tletin, il-kappillan ta' Kerċem kien jiehu abbati miegħu u jmur jiġbor xi flus u prodotti minghand il-bdiewa u fi triqtu jhalli xi haġa mill-flus lil xi familja fqajra. Fin-Naxxar kienu jiġbru t-tiġieg, u fis-Siġġiewi, f'xi żmien, il-kappillan kien jiġbor xi haġa mhux biss mill-amministrazzjoni tas-sagramenti, imma wkoll talli jiżen tfal morda u jaqra fuq l-irjus mill-missall galliku; ta' dan kien jithallas b'xi serduk, hobż u nbid. Kienu jiġbru għall-festa b'diversi modi. F'Hal Balzan bħala eżempju, fis-seklu tmintax kienu jgħassmu flieles fid-djar żmien qabel biex meta dawn jikbru jinbiegħu għall-ispejjeż ta' l-armor. F'Hal Attard il-familja kienu joffru tjur, fniek, u hamiem. Kien jgħaddi l-qassis, imdawwar bit-tfal, min jiġbed karrettun u min idoqq qanpiena ta' l-idejn, iħabbat il-bibien jitolb "xi haġa għall-festa." Minbarra dan kienu jagħmlu wkoll ġabriet speċjali fil-knisja għall-festa.

- Kultant xi kappillan jew qassis inkarigat, bhal fir-Rabat t'Ghawdex, kien jixtri felu jew ghoġol b'irħis u jdur bih mal-belt jew raħal, ibiegh biljetti tal-lotterija, biex meta jiġbor biżżejjed itellgħu bix-xorti quddiem in-nies, biex il-flus imorru għall-bini tal-knisja jew xogħol ieħor (komunikazzjoni bil-fomm minn John Bezzina, Rabat, Ghawdex).

Il-kaxxa

■ Biex jiġbru l-flus għall-knisja jew għal xi fratellanzi kienu jwajhllu kaxxa ta' l-injam qrib il-bieb tal-knisja bħallikieku jkollhom karus li fih, minghajr obbligu, min irid joffri xi haġa.

Imma hemm min ikollu preferenzi għal xi devozzjoni partikolari, l-aktar lejn l-Aċċjomu (*Ecce Homo*), d-Duluri, l-Kurċifiss, Santa Rita, il-Madonna tas-Saħħa u oħrajn, għax dawn in-nies iħossu bżonnhom fil-mard u fl-inkwiet, u mhux sempliċiment devozzjoni komuni, għalhekk bdew jitwajhllu kaxxi hdejn statwi, altari jew kwadri biex jiġbru minghand id-devoti.

Diversi fratellanzi kellhom il-kaxxa għall-ispejjeż tax-xemgħa tal-Kandlora jew għall-patrijiet u għall-festa, li bosta drabi kien obbligu li johorguħom l-istess fratelli u nofs l-ispejjeż għaż-żejt kienu jehduħ mill-kaxxa. Biex jifirxu aktar fil-ġbir, xi fratellanzi kienu jħallu kaxxa bis-simbolu tagħhom fuq il-galeri ta' l-Ordni ta' San Gwann bħalma kienu jagħmlu dawk tas-Sagrament tal-Belt. Sa ftit ilu konna naraw kaxxa fid-dahla tal-knisja li kien ikollha miktub fuqha "hobż ta' Sant' Antnin" jew "Pane di San Antonio". Din kienet tintuża biex il-gabra tmur għall-hobż li dari kienu jqassmu lill-foqra fil-festa ta' Sant' Antnin ta' Padova, l-aktar fil-festa tiegħu jew fit-tifkira ta' l-erwieħ imqaddsa. San Anton Abbati m'għandu x'jaqsam xejn ma' din il-kaxxa, kif kienu jaħsbu xi nies.

Fit-toroq, taħt xi niċċa jew ma' xi knisja magħluqa kont, u għadek, issib bħal karus tal-hadid jinfed ma' gewwa ingastat fil-ħajt biex fih tista' tixhet xi munita. Mal-bieb tal-knisja ta' Santa Marta tar-Rabat t'Ghawdex hemm gradilja biex minnha tista' tixhet il-flus għaż-żejt.

L-ajk, iċ-ċerkatur u r-rożarjant

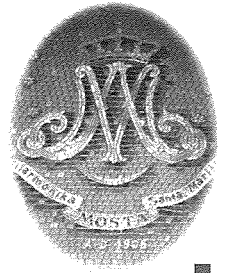
■ Sa ftit żmien ilu konna naraw ma' kullimkien l-ajk għaddej fit-triq, iħabbat bieb bieb, bil-ħorġa fuq spalltu, jiġbor għall-komunità tal-kunvent. L-aktar kienu jtuħ affarijiet ta' l-ikel, imma wkoll xi haġa tal-flus. Kemm għax-xita, kif ukoll għax-xemx, sikwit kien iġorr miegħu l-umbrella, generalment ta' lewn ġriż.

Wieħed mill-aktar magħrufin għall-ġbir kien Fra Diegu Bonanno li waqqaf l-istitut tal-Hamrun, li kien johroġ jiġbor kuljum, filgħodu u wara nofsinħar sa nżul ix-xemx. Waqt li l-ajk jiġbor għall-patrijiet, kien jidher ukoll xi hadd mill-Fratellanza tas-Sagrament biex jiġbor għall-Vjatku. Dan kien ikollu

Rożarjant jiġbor għall-ikkundannati għall-mewt qalb in-nies li kienu jagħtu xi haġa tal-flus għal ruh dawn limsejġna

Tpingija: Guido Lanfranco

karus çatt tal-metall li jinqabad minn żewġ ħoloq minn wara u bix-xoffa għall-muniti fit-tarf ta' fuq; mal-faċċata kien ikollu xi santa mwahhla jew pinguta bi xbiha ta' Ostja, kalċi jew simbolu iehor tas-Sagrament.

Dak li kien inkarigat jiġbor għall-fratellanzi ġie li kienu jghidulu ċ-ċerkatur, li xi drabi kien jilbes ta' fratell. Iċ-ċerkatur tal-Fratellanza tas-Sagrament tal-Belt, almenu fis-seklu sbatax, biex jingħaraf kien jilbes żimarra ħamra, żarbutun iswed, kalzetti ħomor, umbrella bajdanija u l-medaljun tal-fratellanza. Kien jiġbor mhux biss għall-vjattu, imma wkoll għax-xemgħa mbierka tal-Kandlora li kien iqassam hu stess fit-toroq.

Il-fratelli tar-Rużarju ta' San Duminku tal-Belt jghidulhom ukoll rożarjanti. Din il-fratellanza kienet hadet taht idejha x-xogħol tal-fratellanza tal-Qtugh ir-Ras ta' San Ġwann Battista u tal-Ħniena li kellhom il-kavallieri ta' San Ġwann li għadna naraw l-oratorju tagħhom b'dan it-titular fil-knisja ta' l-Ordni fil-Belt. Dawn kienu jiehdu ħsieb l-ikkundannati għall-mewt fl-aħħar mumentu tagħhom u għal-ruħhom wara mewthom. Għalhekk ir-rożarjanti bdew ukoll jagħmlu dan ix-xogħol, u kull meta kien ikun hemm xi hadd ikkundannat, kienu johorġu jiġbru fit-toroq, libsin l-abjad, wiċċhom mgħotti b'żewġ toqbiet għall-ghajnejn u kappell abjad bil-faldi kbar; f'idhom kien ikollhom karus tal-metall çatt, jinqabad minn wara, u fuq quddiem kellu mpingija r-ras ta' San Ġwann Dekollat. In-nies kienu jibżgħu minnhom imma jagħtuhom milli jistgħu.

Qanpiena u ħanżira ta' l-erwieh

■ Tista' tgħid li kullimkien kienu jiġbru għall-quddies ta' l-erwieh imqaddsa, imma dari dan il-ġbir kellu xehta differenti minn ta' issa. Il-fratellanza tar-Rużarju tal-Birgu kienu jiġbru għall-quddies offruti għall-vittmi tal-pesta midfuna fiċ-ċimiteru ta' Santu Rokku barra l-ħitan. Il-bdiewa ta' l-Imġarr kienu joffru bajd u majjali tat-twelid apposta biex jinbieghu u mill-qliegħ nofs imur għall-erwieh.

F'xi postijiet kien johroġ il-qassis jiġbor għall-quddies ta' l-erwieh, generalment nhar ta' Tnejn, jum dedikat lilhom, u miegħu kien ikollu tifel biex idoqq qanpiena ċkejna ta' l-idejn, biex in-nies tat-triq ikunu jafu li ġej u jlestu xi haġa (jew taparsi ma jkunux id-dar!).

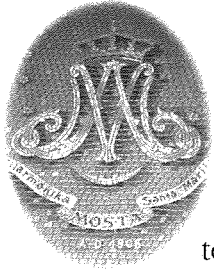
Il-qanpiena kienu jsejġulha "ta' l-erwieh" minħabba f'hekk, imma kienet isservi għal haġa oħra wkoll. Min kien ikollu xi tfal b'mard tal-grieżem jew xi hanqa, kien jehodhom il-knisja u jitlob lill-qassis jisqi lit-tfal ftit ilma minn ġol-qanpiena ta' l-erwieh bit-tama li jghaddilhom, għax kien hawn ħafna devoti ta' l-erwieh.

L-aktar fis-seklu dsatax u parti mis-seklu ghoxrin it-toroq kienu generalment maħmuġin, mhux biss mimlijin klieb u qtates, imma wkoll bit-tigieg u l-majjali. Li kienu jhalluhom jirgħu fuq il-ħmieġ tat-toroq. Fost oħrajn kien ikun hemm il-ħanżira ta' l-erwieh.

Din kienet tkun mogħtija ċkejna lill-kappillan u dan kien iħalliha tiġgerra u tlaqqat li jtuha n-nies, biex meta tikber ibieghuha bl-offerta fuq iz-zuntier u l-flus imorru għall-quddies ta' l-erwieh tal-purgatorju.

L-ewwel frott jew il-fermizzi tal-massari

■ Billi fl-antik il-biedja kienet l-aktar mifruxa fil-gzejjer, il-bdiewa jew, kif kienu jissejġu wkoll, il-massari, kienu l-aktar numerużi, għalhekk il-kappillan kien ikollu jirrikorri għandhom biex jiġbor xi haġa għall-bżonnijiet tal-knisja tagħhom. Minbarra l-ghotja volontarja kien hemm drittijiet tal-knisja li kellhom jithallsu lill-kappillani u l-aktar li jissemmew huma l-fermizzi, jew kif kienu jghidulhom ukoll, il-primizji b'referenza għall-ewwel frott jew prodott ta' l-għalqa. Dawn kienu jvarjaw skond kemm kien jista' wiehed aktar minn iehor u jvarjaw

ukoll minn raħal għall-ieħor. Bħala eżempju, fin-Naxxar, fis-seklu tmintax, dawk li kellhom baqra tal-hart kienu obbligati jagħtu b'nofs tomna qamħ, nofs oħra xgħir u nofs wiżna qoton.

F'Hal Qormi fis-seklu sbatax, il-bdiewa kienu jagħtu l-primizji b'tomna qamħ, tomna xgħir u wiżna qoton fil-fosdqa; dawk li jistgħu kienu jħallsu l-iskudi skond il-mezzi. Fl-Imġarr ta' Malta l-kappillani kellhom diversi xejriet ta' ġbir. Xi bdiewa kienu jżommu u jrabbu nġaġ u mogħoż apposta biex il-ħalib tagħhom ibieġhuh u l-flus imorru għall-knisja. Meta kienet qed tinbena l-knisja, tista' tgħid li kull nħar ta' Hadd filgħaxija kien isir irkant fuq iz-zuntier ta' gidien, majjali, qamħ u l-kumplament biex jinbieġħu għall-bini. Minbarra dan fis-snin għoxrin kienu wkoll ibieġħu ġebel mill-knisja l-qadima, u jiġbru l-offerti mir-reffiegħa ta' l-istatwa titolari, jagħmlu l-fieri, u kull familja kienet toffri bajda kull ġimġha; minn dawn ta' l-aħħar biss kienu ġabru 877 lira sterlina. F'postijiet oħra, bħal Mosta, tlitt irbġhajja kull familja u ż-Żejtun rbġhajja waħda. Il-bdiewa tal-Mosta ġieli kellhom jagħtu tomna xgħir, tomna qamħ u wiżna qoton.

Fis-seklu għoxrin il-bdiewa tal-Mellieħa, bħala eżempju, kienu joffru prodotti biex isir irkant minnhom fil-pjazza nħar ta' Hadd, fosthom xi qargħa ħamra, ħanzir u patata. Kif insemmu l-Mellieħa tajjeb nġhidu li s-sajjieda tat-tunnara kellhom id-drawwa li joffru l-ewwel tonna ta' l-istaġun għall-knisja. Fis-seklu sittax, bdiewa tal-Għargħur kienu jagħtu balla qoton lill-qassis li kien imur iqaddsilhom nħar ta' Hadd. Fis-seklu dsatax, qabel ma bdew jagħtu flus biss u jagħmlu l-fieri, f'Kerċem il-kappillan kien jiġbor qoton, qamħ, kemmun, silla, tiben, ful, piżelli, ċikkarda, patata u l-kumplament. F'Sannat, fl-istess seklu, il-kappillani rari kienu jiġbru l-flus u, minbarra ġbir ta' silla, qamħ u qoton kienu jqassmu ħafna flieles lill-familji tal-parroċċa u jbieġhuhom meta jikbru tiġieġ, sriedek u ħosġien. Il-flus kienu jmorru għax-xiri ta' xemgħa li tintuża fl-agunija. L-offerta tal-plattin fil-knisja nħar ta' Hadd kienet iġġib biss xi ftit ħbub.

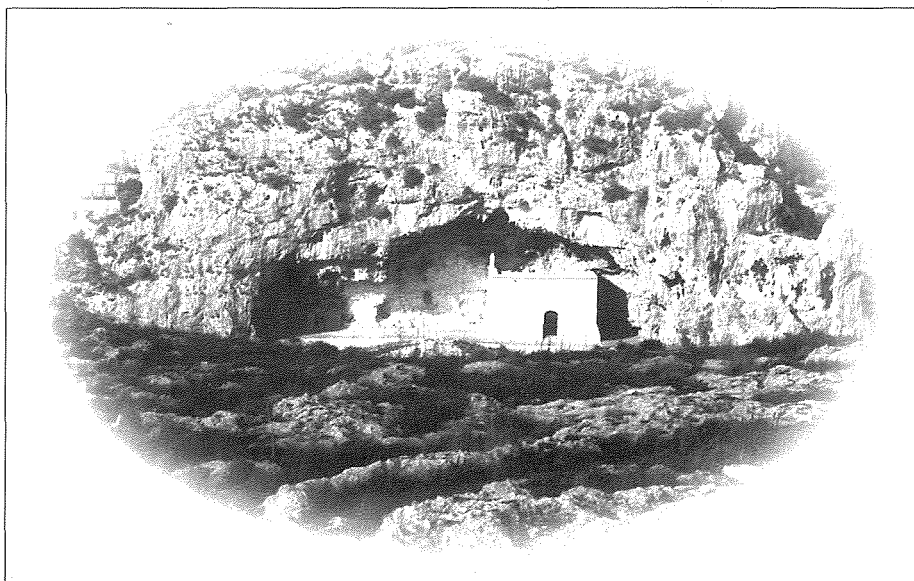
Fl-1978 ħarġet liġi biex tikkontrolla l-ġbir fil-knisja u barra, għax kien żmien meta kienet qed tiġi kontrollata l-proprjetà tal-knisja in generali.

Waħda mill-kappelli rustiċi fil-Mosta antika dik ta' San Pawl Eremita ġewwa Wied il-Għasel

Ajk jiġbor għall-bżonnijiet tal-kunvent tiegħu

Tringġir: Guido Lanfranco

Ritratt: George Cassar